

Sygn. akt V CSK 2/16

POSTANOWIENIE

Dnia 29 września 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Iwona Koper

Protokolant Ewa Zawisza

w sprawie z wniosku T. Spółki Akcyjnej w K.

przy uczestnictwie Zakładu Wodociągów i Kanalizacji Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w R.

o ustanowienie służebności przesyłu,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 29 września 2016 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od postanowienia Sądu Okręgowego

Sądu Gospodarczego w G.

z dnia 29 maja 2015 r.,

uchyła zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Wnioskodawca – T. SA w K. wniósł o ustanowienie na jego rzecz służebności przesyłu na nieruchomości bliżej opisanej we wniosku (dla której prowadzona jest księga wieczysta nr [...]), stanowiącej własność Skarbu Państwa, której użytkownikiem wieczystym jest uczestnik postępowania - Zakład Wodociągów i Kanalizacji - Spółka z o.o. Służebność ta miała obejmować uprawnienie do pozostawienia na nieruchomości urządzeń elektroenergetycznych niskiego napięcia, a także uprawnienie korzystania z tej nieruchomości w celu utrzymania, konserwacji, usuwania awarii, remontów, napraw i modernizacji, w tym wymiany urządzeń na nowe za jednorazowym wynagrodzeniem.

Sąd Rejonowy ustanowił na rzecz wnioskodawcy wspomnianą służebność przesyłu za wynagrodzeniem 464,17 zł na prawie użytkowania wieczystego przysługującego uczestnikowi postępowania. Treścią tej służebności było utrzymywanie na nieruchomości istniejących już urządzeń elektroenergetycznych zgodnie z ich przebiegiem, opisanym w opinii biegłego z dnia 14 listopada 2012 r., w tym słupa elektroenergetycznego typu E (wibrobetonowego), a także prawo korzystania z nieruchomości w celu utrzymania, konserwacji, usuwania awarii, remontów, napraw i modernizacji, w tym wymiany tych urządzeń na nowe. Jednocześnie Sąd Rejonowy nakazał wnioskodawcy wymianę istniejącego słupa typu A-weto, usytuowanego na nieruchomości, na słup typu E (wibrobetonowy) w terminie 6 miesięcy od uprawomocnienia się postanowienia.

Orzeczenie to zapadło na podstawie następujących ustaleń faktycznych.

Uczestnik postępowania jest wieczystym użytkownikiem nieruchomości, na której w 1987 r. posadowiono linię napowietrzną. Biegły sądowy wytyczył przebieg napowietrznej linii energetycznej niskiego napięcia wraz z umiejscowieniem słupa elektroenergetycznego na nieruchomości. Na nieruchomości znajduje się obecnie słup napowietrznej linii energetycznej niskiego napięcia. Słup krańcowy - K znajduje się w odległości 2,5 - 3,0 m od granicy działki. Z tego słupa jest zasilany kablem także uczestnik postępowania. Do słupa prowadzi linia napowietrzna przechodząca skosem przez ul. [...]. Biegły ustalił jednorazowe wynagrodzenie dla uczestnika w

wysokości 467,17 zł. Opierając się na opinii biegłego, Sąd Rejonowy stwierdził, że nie istnieją przeszkody do wykonania alternatywnego linii napowietrznej, np. przez zastąpienie istniejącej linii na linię kablową (pod powierzchnią ulicy), jednakże czynności związane z wykonaniem takiej linii mogą być trudne do realizacji. Możliwe jest natomiast zastąpienie istniejącej konstrukcji słupa A-weto na inny słup (tzw. słup wibrobetonowy), który spełnia wymagania techniczne i funkcjonalne. Takie zastąpienie spełnia wymagania stron i jest ekonomicznie uzasadnione.

Zadaniem Sądu Rejonowego, ustanowienie służebności przesyłu o treści przewidzianej w art. 305¹ k.c. według dotychczasowego przebiegu urządzeń przesyłowych z uwzględnieniem stref ochronnych, obejmujących również strefy techniczne, byłoby wystarczające dla wnioskodawcy, ale jednocześnie zbyt uciążliwe dla uczestnika postępowania. Uwzględniając wniosek w zakresie przebiegu linii napowietrznej, Sąd uwzględnił także stanowisko uczestnika postępowania dotyczące typu słupa elektroenergetycznego, wziął także pod uwagę interes uczestników postępowania oraz wnioski i uwagi biegłego sądowego. Dostrzegając bowiem potrzebę wymiany dotychczasowego słupa A-weto, usytuowanego na nieruchomości na słup typu E (wibrobetonowy) i to w terminie 6 miesięcy od uprawomocnienia się postanowienia (art. 320 k.p.c.).

Apelacja wnioskodawcy została oddalona. Sąd Okręgowy przyjął, że w apelacji tej zaskarżono jedynie pkt 2 postanowienia Sądu pierwszej instancji, obejmujący nakazanie wymianę słupa elektroenergetycznego. Skarżący zgodził się zatem na to, że służebność przesyłu została ustanowiona dla urządzenia przesyłowego w postaci słupa elektroenergetycznego typu E. W toku postępowania apelacyjnego zakwestionowano w istocie jedynie to, kto miałby ponieść koszty wymiany wspomnianego słupa.

W ocenie Sądu Okręgowego, z uwagi na to, że obowiązek posadowienia na obciążonej nieruchomości urządzeń przesyłowych określonych w art. 49 § 1 k.c. spoczywa na przedsiębiorstwie energetycznym i że urządzenia te wchodzi w skład takiego przedsiębiorstwa, brak podstaw do nakładania kosztów wymiany urządzenia przesyłowego na uczestnika postępowania. Jeżeli celem art. 288 k.c.

jest zmniejszenie uciążliwości korzystania z nieruchomości obciążonej przez przedsiębiorstwo przesyłowe, to uciążliwość taka powinna być zredukowana do minimum. Oznacza to, że możliwa jest zmiana - przy ustanawianiu służebności - istniejącego już na nieruchomości urządzenia przesyłowego. Niezależnie od tego, w ocenie Sądu Okręgowego, wnioskodawca nie zaskarżył rozstrzygnięcia w zakresie ustanowienia służebności przesyłu dla urządzenia przesyłowego w postaci słupa elektroenergetycznego typu E.

W skardze kasacyjnej wnioskodawcy podniesiono zarzuty naruszenia art. 192 pkt 3 k.p.c. w zw. z art. 379 pkt 3 k.p.c. i art. 367 k.p.c. w zw. z art. 368 § 1 pkt 1 k.p.c. i w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 626 § 3 k.c. w zw. z art. 305¹ k.c.; art. 506 k.p.c. w zw. z art. 510 § 1 k.p.c. w zw. z art. 826 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 1 k.p.c. w zw. z art. 321 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 385 k.p.c. w zw. z art. 386 § 1 k.p.c.; art. 506 k.p.c. w zw. z art. 510 § 1 k.p.c. w zw. z art. 626 § 3 k.p.c. w zw. z art. 321 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 305¹ § 1 k.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 385 k.p.c. w zw. z art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 1 i § 2 w zw. z art. 320 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 385 k.p.c. w zw. z art. 386 § 1 k.p.c. Wskazywano także naruszenie przepisów prawa materialnego: art. 305¹ § 4 k.c.; art. 305¹ § 1 w zw. z art. 222 § 2 k.c.; art. 305¹ § 1 k.c. w zw. z art. 305⁶ k.c. w zw. z art. 288 k.c. w zw. z art. 287 k.c.; art. 305¹ § 1 k.c. w zw. z art. 305² § 1 i § 2 k.c.; art. 305¹ § 1 k.c. w zw. z art. 305² § 1 k.c.

Skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Nie można podzielić zarzutu naruszenia art. 192 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 379 pkt 3 k.p.c. Sprawa oznaczona sygnaturą GC.../10, która toczy się obecnie przed Sądem Rejonowym w R. i odnosi się do „nakazania wnioskodawcy usunięcia słupa”, nie jest sprawą o tożsame roszczenie w rozumieniu art. 192 pkt 1 k.p.c. Obecne w postępowanie z udziałem podmiotów poprzednio wszczętego postępowania procesowego obejmuje bowiem inny przedmiot, tj. kwestię

ustanowienia służebności przesyłu na podstawie art. 305¹ k.c. Sama tylko tożsamość elementu urządzeń elektroenergetycznych, stanowiących własność obecnego wnioskodawcy, nie uzasadnia, oczywiście, wniosku o tożsamości wspomnianych roszczeń.

2. Treść wniosku o ustanowienie służebności przesyłu na podstawie art. 305¹ k.c. oraz przebieg postępowania rozpoznawczego wskazują na to, że wnioskodawca zażądał ustanowienia takiej służebności w związku z istniejącymi już urządzeniami elektroenergetycznymi, a treścią tej służebności miało być pozostawienie znajdujących się na nieruchomości wspomnianych urządzeń niskiego napięcia oraz prawo korzystania tej nieruchomości w celu utrzymania, konserwacji, usuwania awarii, remontów, napraw i modernizacji, w tym wymiany urządzeń na nowe. Chodziło zatem o prawnorzeczowy tytuł do objętej wnioskiem nieruchomości (na której uczestnik postępowania ma ustanowione użytkowanie wieczyste) w związku z aktualnym usytuowaniem wspomnianych urządzeń elektroenergetycznych na tym gruncie, stanowiących własność wnioskodawcy. Jeżeli zatem, zgodnie z treścią postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 2 października 2014 r., ustanowiono służebność przesyłu w powiązaniu z nowym, podstawowym urządzeniem (nowym typem słupa), a następnie nakazano wnioskodawcy (w pkt 2) wymianę istniejącego słupa elektroenergetycznego typu A - weto na słup E (wibrobotonowy), to zaskarżenie w apelacji w sposób wyraźny rozstrzygnięcia w pkt 2 nie powinno było prowadzić do ograniczenia zakresu kontroli apelacyjnej postanowienia Sądu pierwszej instancji do tego tylko rozstrzygnięcia. Trzeba bowiem podzielić stanowisko skarżącego wnioskodawcy o integralności pkt 1 i pkt 2 postanowienia Sądu Rejonowego. Nowe prawo rzeczowe w postaci służebności przesyłu powiązано bowiem wyraźnie z przyszłym urządzeniem (typem słupa), które miało powstać w przyszłości. Negacja przez apelującego rozstrzygnięcia, zawierającego nakazanie wymiany słupa, oznaczała jednocześnie zakwestionowanie prawnej postaci ustanowionej przez Sąd służebności przesyłu, a taki stan rzeczy prowadził do konieczności rozpoznania zasadności całego postanowienia Sądu Rejonowego. Sąd Okręgowy nie był więc związany zakresem zaskarżenia wskazanym w apelacji, a także zakazem

reformationis in peius (art. 384 k.p.c.; por. np. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 2016 r., V CSK 539/15, nie publ.).

W piśmiennictwie i orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że w postępowaniu nieprocesowym sąd nie jest bezwzględnie związany sformułowaniem żądania wniosku jak w postępowaniu procesowym. Granice orzekania w postępowaniu nieprocesowym wyznaczać może nie tylko żądanie wniosku (art. 511 § 1 k.p.c. w zw. z 187 k.p.c.), ale także podniesione żądania innych uczestników postępowania (którzy także byliby uprawnieni do złożenia wniosku w tym postępowaniu). Niekiedy Sąd jest uprawniony z urzędu do określenia zakresu przedmiotowego rozpoznania (zob. np. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 2016 r., III CZP 31/16). W ocenie Sądu Najwyższego, w obecnym postępowaniu o ustanowienie służebności przesyłu żądania wnioskodawcy wyraźnie koncentrowało się na powiązaniu treści przyszłej służebności z istniejącym już urządzeniem podstawowym w postaci określonej kategorii słupa elektroenergetycznego. Stanowisko uczestnika postępowania, dotyczące potrzeby wymiany tego urządzenia (słupa) przy zachowaniu treści służebności gruntowej, nie prowadziło do rozszerzenia przedmiotu postępowania. Mogło być ewentualnie rozpatrywane jako przyczyna niezasadności wniosku wnioskodawcy.

Z przedstawionych względów należało podzielić zatem zarzut naruszenia art. 321 k.p.c. w zw. z art. 626 § 3 k.p.c. i w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

4. Uzasadnienie zarzutów naruszenia prawa materialnego (przepisów dotyczących przesłanek skutecznego roszczenia o ustanowienie służebności przesyłu przez sąd) powtarza w części argumentację prawną służącą uzasadnieniu zarzutów naruszenia prawa procesowego. Żądanie ustanowienia służebności przesyłu powiązane zostało z pozostawieniem znajdujących się na nieruchomości urządzeń elektroenergetycznych, w tym - słupa o określonych właściwościach technicznych. Miało zatem uwzględniać istniejący w chwili złożenia wniosku status quo w zakresie stanu wspomnianych urządzeń przy zachowaniu m.in. możliwości napraw i modernizacji technicznej tych urządzeń. Przewidziane w art. 305⁴ k.c. ogólne odesłanie w zakresie ustanawiania służebności przesyłu do

przepisów o służebnościach gruntowych nie uzasadnia rozstrzygnięć sądowych o charakterze nowacyjnym w odniesieniu do wspomnianych urządzeń przesyłowych. Dzieje się tak nawet wtedy, gdy nakazanie przez sąd wymiany urządzeń (lub jednego zasadniczego elementu) podyktowane zostało potrzebą zachowania przez nowe urządzenie tożsamej lub podobnej funkcji technologicznej jak urządzenia poprzednie. Wspomnianego rozstrzygnięcia nowacyjnego nie uzasadnia w szczególności stosowany odpowiednio art. 288 k.c., zgodnie z którym służebność gruntowa powinna być wykonywana w taki sposób, aby jak najmniej utrudniała korzystanie z nieruchomości obciążonej. Przekonywająco w skardze kasacyjnej wskazano na to, że przepis ten dotyczy nie tylko czasu ustanawiania służebności przesyłu, co okresu jej wykonywania przez uprawnionego po ustanowieniu. Przy ustanawianiu służebności przesyłu na podstawie art. 305¹ k.c. element korzyści (dla uprawnionego) i element obciążenia (dla właściciela nieruchomości, użytkownika wieczystego) powinien być zatem badany przy uwzględnieniu istniejących już urządzeń, stanowiących własność przedsiębiorstwa wnioskodawcy, w zasadzie z zachowaniem także ich pierwotnej lokalizacji przestrzennej (art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Należy stwierdzić, że w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 2016 r., V CSK 510/15 (nie publ.) trafnie przyjęto, że w postępowaniu o ustanowienie służebności przesyłu (art. 305¹ k.c.) sąd jest związany ustaloną podstawą faktyczną żądania (w postaci istnienia na nieruchomości określonych urządzeń przesyłowych) i nie jest uprawniony do nakazania przeniesienia urządzeń przesyłowych. Wyjaśniono tam także, że Sąd nie ma kompetencji do badania, czy inny przebieg urządzenia przesyłowego na gruncie prowadziłby do mniejszego ograniczenia wykonywania prawa własności.

W tej sytuacji uzasadniony okazał się zarzut naruszenia art. 305¹ k.c. w zw. z art. 305⁴ k.c. i w zw. z art. 288 k.c. Bezpodstawność rozstrzygnięcia zawartego w pkt 2 Sądu Rejonowego, akceptowanego przez Sąd Okręgowy, uzasadnia jednocześnie zarzut naruszenia art. 320 k.p.c. i art. 305¹ k.c. w zw. z art. 305² k.c.

5. Niejasno został w skardze kasacyjnej sformułowany zarzut naruszenia art. 5 k.c. Zarzut ten został uzasadniono błędnym zastosowaniem art. 5 k.c. i nakazaniem przebudowy słupa typu A na słup typ E, podczas gdy -

według skarżącego - roszczenie uczestnika, (użytkownika wieczystego, a nie właściciela) jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (s. 4 skargi). Należy wyjaśnić, że nie można jednak mówić w sensie ścisłym o jakimś „roszczeniu” uczestnika postępowania (użytkownika wieczystego). W toku postępowania rozpoznawczego sugerował on jedynie ustanowienie służebności przesyłu, ale przy odpowiednim nakazaniu wnioskodawcy wymiany typu słupa elektroenergetycznego. Uczestnik postępowania mógł zatem wyrazić swoje stanowisko dotyczące zasadniczego przedmiotu postępowania (sposobu rozstrzygnięcia, treści i zakresu służebności). W każdym razie skarżący nie wskazuje dodatkowych okoliczności dotyczących posadowienia na nieruchomości Skarbu Państwa obecnie istniejącej linii napowietrznej.

Naruszenie wskazanych w uzasadnieniu przepisów prawa procesowego (art. 321 k.p.c. w zw. z art. 626 § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) i prawa materialnego (art. 305¹ k.c. w zw. z art. 305⁴ k.c. i w zw. z art. 288 k.c.). uzasadniało uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ k.p.c.).

aj jw.

kc